

**1879 USUL-İ MUHAKEME-İ HUKUKİYYE KANUN-I
MUVAKKATİ'NDE İMZA VE MÜHRE İTİRAZ VE
İTİRAZIN İNCELENMESİ**

Arş. Gör. İbrahim ÜLKER*

**IN THE 1879 RULES OF PROCEDURE OF THE CIVIL
COURT(1879 USUL-İ MUHAKEME-İ HUKUKİYYE
KANUN-I MUVAKKATİ), OBJECTION TO SIGNATURE
AND SEAL, EXAMINATION OF THE OBJECTION**

ÖZET

Osmanlıda, Usul-i Muhakeme-i Hukukiyye Kanunu 1879 yılında kabul edilmiş ve 1927 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Bu kanun, nizamiye ve ticaret mahkemelerindeki yargılama işlemlerini düzenlemek üzere çıkarılmıştır.

1879 yılında yürürlüğe giren kanunda imzaya itiraz ve bu itirazın nasıl inceleneceği de düzenlenmiştir. Bu çalışma ile Tanzimat döneminde imzaya itiraz ve itirazın nasıl inceleneceği, dönemin mevzuatı, usul kitapları ve temyiz mahkemesi kararları incelenerek ortaya konulmaya çalışılmıştır.

ANAHTAR KELİMELELER: Nizamiye Mahkemesi, Tanzimat, Usul Kanunu, İmzaya İtiraz.

---

* Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Tarihi Anabilim Dalı

ABSTRACT

In Ottoman Empire, the Rules of Procedure of the Civil Court was adopted in 1879 and it remained in force until 1927. This law has been issued to regulate the proceedings in the civil and commercial courts.

The code which entered into force in 1879, has an objection to the signature and how the objection will be examined. With this study, it was tried to put forward the objection to the signature and the examination of the objection during the Tanzimat period by examining the legislation of the period, procedural books and appeal court decisions.

KEYWORDS: *Civil Court, Tanzimat, Law of Procedure, Objection to signature.*

I. GİRİŞ

Osmanlıda, Tanzimat'ın ilanından sonra yeni mahkemeler kurulmuş, kurulan yeni mahkemelerin yargılama işlemlerini düzenlemek için usul kanunlarına ihtiyaç duyulmuştur.¹ Usul-i Muhakeme-i Hukukiyye Kanun-ı Muvakkati² 1879 yılında kabul edilmiş ve 1927 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Nizamiye ve ticaret mahkemelerindeki yargılama işlemlerini düzenlemek üzere çıkarılan bir kanundur.³

Kanun, Şûrâ-yı Devlet üyeleri tarafından Fransız ve İtalyan mevzuatının yanı sıra Mecelle Cemiyeti'nin hazırlamış olduğu taslak metinden de yararlanılarak hazırlanmıştır. Ekinci, Mecelle Cemiyeti'nin hazırlamış olduğu taslağın kanunda çok önemli bir ağırlığa sahip olduğu, tespitinden yola çıkarak, bu kanunun Avrupa'dan iktibas edilen kanunlardan sayılması yerine, yerli bir kanun olarak değerlendirilmesi gerektiği, görüşünü ileri sürmüştür.⁴ Gerçekten de bu kanunda şahitlerin

---

¹ EKİNCİ, Ekrem Buğra, **Osmanlı Mahkemeleri**, Arı Sanat Yay, İstanbul,2004, s.41

² Usul-i Muhakeme-i Hukukiyye Kanun-ı Muvakkati, **Düster**, 1. Tertip, 4. Cilt, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1293, s. 257.

³ AVCI, Mustafa, **Türk Hukuk Tarihi Dersleri**, Konya, 2015, s.569.

⁴ EKİNCİ, Ekrem Buğra, **Ateş İstidası**, Filiz Kitapevi, İstanbul, 2001, s.167.

tezkiyesi gibi İslam hukuku temelli kurumlara yer verilmiştir.⁵ Mecellenin *dava* ve *beyyinat* kitapları başta olmak üzere, yargılamayla ilgili hükümleri ile uyumlu düzenlemelere yer verilmiş ve bazı konularda Mecelle'ye atıflar yapılmıştır.⁶

Yazılı belgenin yargılamada delil niteliğine sahip olduğu, Tanzimat döneminde tartışmasız olarak kabul edilmiştir. Usul kanununda “hucec-i hattıye” olarak ifade edilen yazılı belgelerin neler olduğu Osmanlı hukukçuları tarafından da açıklanmıştır. “*Hucec-i hattıye beraet-i sultani ve kuyud-ı defter-i hâkâni ve müddea aleyhin bi'l-muhakeme mahkumiyetine dair bir mahkeme-i şer'ıye veya nizamiyeden suret-i kat'ıyyede verilip tasni' ve tezvirden âri olan ilamât ile müddea aleyh tarafından verilmiş imzalı veya mühürlü senedat-ı resmıyye ve gayri resmıyye ve tüccarın mu'teddün-bih olan defterinden ibarettir.*”⁷

Bu çalışma ile Tanzimat döneminde imzaya itiraz ve itirazın nasıl inceleneceği, başta Usul-i Muhakeme-i Hukukiyye Kanunu olmak üzere

⁵ Usul-i Muhakeme-i Hukukiyye Kanunu 89. madde: “*Şahadetin nisabı ve keyfiyeti iddiası ve şurut-ı esasıyesi ve davaya muvafakati ve şahitlerin ihtilaf ve ifadatı ve iddia-yı şahadetten sonra tezkiyeleri veyahut şahadetten nükülleri hususları Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye'nin kitabü'l-beyyinatına tevfiik olunur.*” Ahmet Ziya, **Usul-i Muhakeme-i Hukukiyye Kanunu Şerhi ve Zeyli**, Cihan Matbaası, İstanbul, 1329, s.363

⁶ BAYINDIR, Abdülaziz, “**Osmanlıda Yargının İşleyişi**” Osmanlı (Teşkilat), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, C. 6, s. 434; “*İsbat-ı müddea zımnında ibraz olunan evrak diğer taraftan kabul olunmaz veya inkar olunur ise (Mecelle'nin) Kitab-ı İkrarın bab-ı rabiinde ve Kitab-ı Beyyinatın bab-ı sanisinde münderiç olan ahkama tevfiik muamele olunur...*” Usul-i Muhakeme-i Hukukiyye Kanunu Muvakkati, 56. madde, **Düstur**, 1. Tertip, 4. Cilt, s.269.

⁷ Arisdages Kasbaryan, **Hukuk Müşaviri**, Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul, 1314 (1897), s.107; Arisdages maddede sayılan hücceti hattıye'ye ek olarak resmi ve adi senet ile tacirin defterlerini de eklemiştir. Halbuki Usul Kanunu 90. maddesinde kesin deliller “*Hucec-i hattıye, beraet-i sultani ve kuyud-ı defter-i hakani ile müddea aleyhin bi'l-muhakeme mahkumiyetine dair bir mahkeme-i şer'ıye ve nizamiyeden suret-i kat'ıyyede verilip tasni' ve tezvirden müberra olan ilamlar olarak bunlar sübutu müddeaya kafî addolunur.*” şeklinde zikredilmiştir.

dönemin mevzuatı, usul kitapları ve Temyiz Mahkemesi⁸ kararları incelenerek ortaya konulmaya çalışılmıştır.

II. YARGILAMADA İMZAYI İNKÂR

Usul-i Muhakeme-i Hukukîyye Kanununun 72. maddesine göre bir kimse, yargılama esnasında kendisine atfedilen bir senet ibraz edildiğinde, senet üzerindeki imzayı ikrar veya inkâr etmeye mecburdur. Mahkemeler yargılamada bu hususu gözetmek zorundadır. Temyiz Mahkemesi kararları da bu yöndedir. Mahkeme bir kararında davalının sunmuş olduğu senedin davacı vekiline gösterilerek senet altındaki imza ve mührün⁹ müvekkiline ait olup olmadığının sorulmasını, senedin davacı vekili tarafından inkâr edilmesi durumunda yazı ve mühür incelemesi yaptırılarak sonucuna göre karar verilmesini istemiştir.¹⁰

⁸ 1879 yılında yapılan yeni düzenlemeler ile o döneme kadar yerel mahkemelerin kararlarını temyiz yolu ile inceleyen Divan-ı Ahkam-ı Adliye kaldırılmış yerine Mahkeme-i Temyiz kurulmuştur. EKİNCİ, **Ateş İstidası**, s.162.

⁹ Mühür yaptırılması, taşınması ve kullanılması Osmanlı toplumunda çok yaygın bir durumdu. Devlet memuru olsun yada olmasın genellikle herkesin kendine özgü bir şasi mührü bulunur, düzenlediği evraklarda bu mührü kullanırdı. Kişilerin kullandığı mühürlerde sahteliği önlemek için resmi dairelerde kişilerin kullandıkları mühür örneklerinin bulunduğu “tatbik mührü” adı verilen defterler tutulurdu. Mühürçülerde hazırladıkları mühürlerin örneklerini bir defterde bulundurmak zorundaydılar. KÜTÜKOĞLU Mübahat S., **“Mühür”** Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Yıl:2006, Cilt:31, s.510

¹⁰ “*icabı müzakere olundukta ilam-ı mezkur mealinden müstebân olduğu üzere müddeaaaleyhin ibraz eylediği senet müddei vekiline bi'l-irâe senedi mezkur zîrindeki imzai müvekkilinin olup olmadığı sual olunarak inkar halinde Usul-ü Muhakeme-i Hukukiye Kanununun tatbiki hat ve hatem faslına tevfikan tetkikat icrası lazım gelir iken bu yolda icra-i muamele edilmemiş olduğu gibi şahadet-i vakıa kabul olan Mecellenin 1713 üncü maddesinin ikinci fıkrası mucibince şuhud-ı merkumenin zamanda ihtilafları şahadetlerinin kabulüne mani olamaz iken mahkemece kabul edilmemesi ve hususiyyle şahitlerin esbab-ı saire-i kanuniyeden dolayı şahadetlerinin kabul olunmadığı halde müddeaaaleyhin bu babda müddeiye bir yemin teklifi hakkı derkar bulunmuş iken bu cihetin dahi nazarı dikkate alınmaması yolsuz ve usul kanununa muğayir olduğundan Usul-i Muhakeme-i Hukukiyye kanununun 232 inci maddesi mucibince ilam-ı mezkurun nakzına ekseriyet*

Mahkemeye sunulan belgedeki imza veya mührün ikrar etmesi durumunda mecellenin “ikrar bi'l-kitabe” faslında bulunan hükümler uygulanır. Bir kimse kendisine arz olunan mühür ve imzayı inkâr veya ikrar etmeyip sükût eder ise inkâr etmiş sayılır.¹¹

Mecellede düzenlendiği üzere bir kimsenin yazısını ve mührünü kabul etmesi durumunda bir sorun bulunmamaktadır. Yazı ile amel olunur. Ancak yazısını veya mührünü inkâr etmesi durumunda nasıl bir yol takip edilmesi gerektiği Mecelle'nin yanı sıra Usul-i Muhakeme-i Hukukiyye Kanununda da düzenlenmiştir. Buna göre hat ve hatem tatbiki yapmak gerekmektedir ve bu işlem adliyece icra edilen bir tahkikat muamelesidir. Hat ve hatem tatbiki, hususi imzası veya mührü kendisine sunulup, ilgilisi tarafından inkâr edilen bir senedin, o kişi tarafından imzalanıp imzalanmadığını, mühürlenip mühürlenmediğini açığa çıkaran bir yöntemdir.¹²

Hat ve hatem tatbiki, yani yazı ve mühür incelemesi, kişiler arasında düzenlenen resmi senetler dışındaki adi belgeler için söz konusudur.¹³ Usul Kanununun 72. maddesinde düzenlendiği üzere, bir resmi makam tarafından yazılan veya kişiler arasında düzenlenerek resmi bir makam tarafından tasdik edilerek resmi senet hükmünü kazanan senetler hakkında yapılan itirazlar için yazı ve mühür incelemesi yapılamaz. Zira resmi senetle düzenlenen bir konuda kanuni bir teminat bulunduğu için sahteliği iddia edilip ispat edilinceye kadar bu senetler geçerli kabul edilmektedir.¹⁴

---

aza ile karar verildi.” Arisdages Kasbaryan, İlamat Torbası Yahud Tefsir-i Usul-i Muhakeme-i Hukukiyye, Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul, 1316, s.229; Temyiz Mahkemesinin benzer nitelikteki 13 Nisan 1312 tarihli kararı için Bkz: Kasbaryan, İlamat Torbası, s.274-275.

¹¹ Mecelle 1822. madde, **Düstur**, 1. Tertip, 4. Cilt, s.120; Ali Haydar, **Dürerü'l-Hukkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkam**, Hukuk Matbaası, İstanbul, 1330, C.IV, s.758.

¹² Abdurrahman Talat, **Zeyl-i Sâk ve Şerh-i Usûl-i Muhakeme-i Hukukiye**, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul,1302(1885), s.158.

¹³ Kasbaryan, **Hukuk Müşaviri**, s.165.

¹⁴ Ahmet Ziya, **Usul-i Muhakeme-i Hukukiye Kanun-u Şerhi**, Karabet Matbaası, İstanbul,1322, s.423.

Usul-i Muhakeme-i Hukukiye Kanun-u Muvakkati'nde imza ve mührün inkâr edilmesi durumunda imza incelemesi yapılacağı belirtilmiştir. Bu nedenle Temyiz Mahkemesi imza ve mühür incelemesi dışında, belge üzerine konulan bir işaretin sahibine ait olup olmadığı konusunda inceleme yapılmasının kanuna aykırılık teşkil edeceği beyan edilmiştir. Örnek kararda mahkemeye sunulan senet, davalı tarafından parmak basılarak işaretlenmiştir. Senet altındaki işaretin davalı tarafından inkâr edilmesi üzerine yerel mahkeme tarafından bilirkişi incelemesi yapılmış ve rapor doğrultusunda karar verilmiştir. Kararın temyiz edilmesi üzerine Temyiz Mahkemesi parmak izi incelemesi yapılmasının kanuna aykırı olduğuna karar vermiştir.¹⁵

III. İMZA İNKÂRINDA MAHKEME TARAFINDAN İZLENECEK YOLLAR

Kanunun ilgili maddelerine göre, muhakeme esnasında taraflardan biri, bir adi senet ibraz eder ve karşı taraf bu senet üzerindeki kendisine ait olduğu iddia edilen imza veya mührü inkâr ederse olayın özelliklerine göre dört farklı durumdan bahsedilebilir.

Birincisi: İmza ve mührün meşhur ve bilinen olması durumudur. Bu durumda bilirkişi tayin edilerek inceleme yaptırılmasına gerek yoktur. İmza ve mühür ister hayatta, isterse ölmüş bir kişiye ait olsun mühür ve imzanın insanlar arasında şöhreti ve bilinirliği mahkeme tarafından tespit edilir.¹⁶ Bir imzanın veya mührün meşhur olduğunun tespiti mahkemede hazır bulunan veya dışarıdan getirilecek insanların

---

¹⁵ “icab-ı müzakere olundukta ilam-ı müzakere mealinden münfehim olduğu üzere esna-i muhâkeme-i iptidaiyede ibraz olunan senedi müdde aleyh İliya'nın inkar etmesine ve sened-i mezkurun imza ve mühre havi olmayıp yalnız parmak işaretine müştemil bulunmasına nazaran mahkemece senedi mezkurun müdde aleyhin olduğu müddeiye ispat ettirilmek lazım gelir iken, senedin ispatı cihetine gidilmeyerek hat ve hatemden ma'dud olmayan parmak işareti hakkında tetkik-i hat ve hatem kaidesine tevfi kan icra-i tetkikat ile ehlihibre canibinden vuku bulan ihbara binaen hükmedilmesi muğayir-i kanun olduğundan Usul-i Muhakeme-i Hukukiyye Kanununun 232inci maddesi mucibince ilam-ı mezkurun nakzına mütefekkan karar verildi. 29 Teşriisani 1306 (1890)” Kasbaryan, **İlamat Torbası**, s.277.

¹⁶ Usul Kanunu 101. madde, **Düster**, 1. Tertip, 4. Cilt, s.279.

beyanlarının tutanakla tespiti ile olur.¹⁷ Bu durumu düzenleyen usul kanununun 101. maddesi ile Mecellenin 1610. maddesi birbirini destekler niteliktedir, Tanzimat dönemi hukukçularından Ahmet Ziya, Usul Kanunu'nda yapılan bu düzenleme ile İslam fihhının ortaya konulduğu kadim kitaplardaki usulün kanunda da benimsendiğini söylemektedir.¹⁸

Bir yazı yada mührün meşhur ve mütearef olduğu sabit değil ise; diğer maddelerde düzenlendiği usul ile, imza ve mühür incelemesi yapmaksızın hüküm kurmak caiz değildir.¹⁹ Ayrıca bir yazı yada mührün mahkeme heyeti tarafından biliniyor olması hüküm kurulması için yeterli değildir. Zira hukuk yargılamasında hâkim kendi ameli ile hüküm kurma yetkisine sahip değildir.²⁰

İkincisi: İnkâr olunan mühür ve imzayı kanunun 99. maddesinde yazılan üç nevi evraktan biri ile tatbik etmektir. Bu üç nevi evrak maddede şu şekilde açıklanmıştır. “...evvelen, mahkeme veyahut memuru mahsus huzurunda tasdik olunmuş huzuru mahkemede deaviye dair evrak üzerine vaz’ ve tahrir kılınmış yani senedat-ı resmîyeden madud olmuş olan evrakta muharrer ve mevzu’ hatem ve imzadır.

Saniyen, yazısı tatbik olunacak kimsenin devlet memuriyetinde iken yazmış olduğu evrak-ı resmîyedir.

Salisen, müddeaya aleyh tarafından imza ve tahtim olunduğu ikrar ve itiraf olunan senedat-ı adiyeden ibarettir.

Müddeaya aleyhin münkir olduğu adi bir senetteki hatem imza kendisinin olduğuna mukaddemen bir mahkeme tarafından hükmedilmiş olsa bile medarı tatbik olunamaz.”²¹

¹⁷ Abdurrahman Talat, s.160-161.

¹⁸ Ahmet Ziya, **Zeyl**, s.385.

¹⁹ Temyiz Mahkemesi tarafından verilen bir kararda senedi düzenleyen kişinin senet altındaki mührünün davalının başka belgelerde kullandığını gerekçe göstererek imza ve mühür incelemesi yapmaksızın belgeye dayanarak hüküm tesis etmesini hukuka uygun görmeyerek istinaf mahkemesi kararını 30 Temmuz 1300 tarihli kararı ile bozmuştur. Kasbaryan, **İlamât Torbası**, s.137.

²⁰ Ahmet Ziya, **Zeyl**, 386.

²¹ Usul Kanunu 99. maddesi, **Düştur**, 1. Tertip, 4. Cilt, s.279.

Üçüncüsü: İstiktabdır, yani mühür ve imzayı inkâr eden kişi hayatta ise, ona yazı yazdırarak iki yazıyı mahkeme huzurunda tayin edilecek bilirkişilere inceletmektir.²² Kanunun 99. maddesine göre bu işlem şu şekilde icra edilir: Mahkeme tarafından tayin olunacak gün ve saatte davacı ve davalı mahkemede hazır bulunurlar, bilirkişi heyeti toplanır. Bilirkişi heyeti huzurunda imzayı inkâr eden kişiye yeterli miktarda yazı yazdırılır. Heyet tarafından bu yazı ile inkâr edilen evrak üzerindeki yazı ile mukayese edilerek incelenir.²³ Ancak bu usul, Osmanlı hukukçuları tarafından ikinci usulden daha zayıf bir delil olarak görülmüştür. Zira mahkeme huzurunda yazı tatbiki yaptırılacak olan kimse, elinden geldiği kadar eski yazısına benzemeyen bir yazı ile yazı tatbiki yapacaktır.²⁴ Bu nedenle yalnızca istiktab yoluna başvurarak bir evrak üzerindeki yazının inkârı ile ilgili iddialar kabul edilemez.

Dördüncüsü: kanunun 103. maddesinde düzenlendiği üzere senedin yazıldığını veya onda mühür ve imza konulduğunu görenlerin ifadelerine başvurmaktır. *“Münazi’ fi h olan senedin yazıldığını veyahut da müdde aleyhin ol senede vaz’i hatem veya imza ettiğini görenler ile hakikat-i hali zahire ihracına medar olabilecek vukuattan haberdar olanların ifadeleri istima’ ve münaziün fi h olan senet kendilerine ibraz ve irae ile suret-i ifadeleri bittahrir kendilerine imza ettirilir.”*²⁵ Kanunda, yazının yazıldığını gören şahitlerin yanı sıra; taraflar arasında yapılan sözleşmeyi bilen kimselerin de evrakın sıhhatinin tespitinde şahit olarak dinlenebilecekleri belirtilmiştir. Zira taraflar arasında yapılan sözleşmeyi bilen kimselerin tedariki, taraflar arasında yapılan bir mukavelenin yazıldığı anda gören kimselerin tedarikinden daha kolay bir durumdur.²⁶

Mahkeme imza inkârına ilişkin olarak yapacağı incelemede yukarıda beyan olunan dört yolun hepsini birden kullanabileceği gibi bu yollardan yalnızca biri, mahkemede kanaat oluşması için yeterli olmuş ise, bu yolla yetinip diğer yollara başvurmayabilir. Ancak kanunun 99.

---

²² Usul Kanunu 102. maddesi, **Düstur**, 1. Tertip, 4. Cilt, s.279.

²³ Usul Kanunu 99. Maddesi, **Düstur**, 1. Tertip, 4. Cilt, s.279.

²⁴ Abdurrahman Talat, s.161; Ahmet Ziya, **Zeyl**, s.381.

²⁵ Usul Kanunu 103. maddesi, **Düstur**, 1. Tertip, 4. Cilt, s.279-280.

²⁶ Ahmet Ziya, **Zeyl**, 388; Kasbaryan, **Hukuk Müşaviri**, s.166.

maddesinde beyan edilen ve inkar edenin daha önceden düzenlemiş olduğu, imza incelemesinde kullanılmaya elverişli evrak var iken bu yolu kullanmayarak yalnızca inkar edenin mahkeme huzurunda yazı örneklerinin alınması ile yetinmek caiz olmaz. Ancak inkâr edenin daha önce düzenlediği evraklar ile itiraza konu evrak üzerindeki yazı ve mührün karşılaştırılmasından sonra yazı tatbiki ve şahit istemek caizdir.²⁷

IV. İMZAYA İTİRAZIN İNCELENMESİ

A. Bilirkişilerin Seçimi ve Naip Üye Tayini

Muhakeme esnasında ibraz edilen adi senet üzerinde yazı ve mührün tetkik ve tatbiki icap olduğu zaman, mahkeme bu yönde bir karar vererek Kanununun 97. maddesinde belirtildiği üzere üç kişiye bilirkişilik emri ve teklifinde bulunur. Yargılamanın tarafları aralarında görüşerek bilirkişilik yapacak isimler üzerinde anlaşmaları mümkün ise, aralarında görüşerek bilirkişilik yapacak kişileri belirleyebilirler. Aralarında yargılama esnasında görüşüp anlaşmaları mümkün değil ise, duruşma başka bir güne ertelenerek üzerinde ittifak ettikleri kişilerin isimlerini mahkemeye bildirmeleri istenir. Belirlenen günde taraflar, kararlaştırdıkları isimleri mahkemeye bildirirler. Mahkeme bu bilirkişileri ihzar eder. Taraflar bilirkişi isimleri üzerinde ittifak edemezler ise mahkeme doğrudan doğruya bilirkişileri belirleyebilir. Her iki durumda da bilirkişilere nezaret etmek üzere mahkeme azalarından biri naip üye olarak belirlenerek bir heyet oluşturulur. Naip üye olarak tayin edilen kimse incelemenin yapılması için bir gün tayin eder ve tarafların ve naip üyenin gözetiminde bilirkişiler tarafından yazı ve mühür üzerinde gerekli inceleme yapılır.²⁸

Temyiz Mahkemesi bilirkişi olarak belirlenen kişilerin sayısının üçten az olmasını ve öncelikle taraflara üzerinde ittifak sağlayacakları üye isimlerini vermeleri konusunda bir hak tanımaksızın bilirkişilerin mahkeme tarafından doğrudan doğruya atanmasını, kanuna aykırılık teşkil ettiği için bozma sebebi olarak kabul etmiştir.²⁹

²⁷ Abdurrahman Talat, s.161.

²⁸ Kasbaryan, **Hukuk Müşaviri**, s.165; Abdurrahman Talat, s.162-163.

²⁹ “Evvvel emirde müsted’iye-i mümâ ileyh Raif Bey’in serdeylediği vazife itirazı istida daire-i aliyesinde reddedilmiş olmakla esas maddenin icabı müzakere olundukda tatbiki hat ve hatem için tayin olunacak ehli hibrenin

Kanunda, imza incelemesi sürecinde yapılacak işlemlere ilişkin olarak naip üye tarafından zabıt tutulması konusunda bir hüküm bulunmamaktadır. Aynı şekilde kanun, tarafların ihzarı ve bilirkişilerin ne şekilde mahkemeye davet edileceğine ilişkin de bir düzenleme içermemektedir. Taraflar arasındaki uyuşmazlığın çözümüne katkı sağlayacak böyle bir işlemin sözlü olarak yapılması birçok sakıncayı beraberinde getirmektedir. Bu sakıncalar göz önüne alınarak mahkemenin belirlemiş olduğu naip üyenin, yapılacak işlemleri mahkeme huzurunda yapılan işlemler gibi zabıt ve kayıt altına alması gereklidir. Aynı şekilde tarafların ve bilirkişilerin gerektiğinde ihzar edilerek inceleme yapılacak günde, belirlenen yerde hazır olmaları için kendilerine davetiye gönderilmelidir. İnceleme yapılacak günün belirlendiği zaman mahkemede hazır iseler incelemenin yapılacağı günün tutulacak bir tutanakla tespiti ve tarafların ve bilirkişilerin belirlenen günde hazır olacaklarına ilişkin taahhütlerinin alınarak imzalarının bu tutanağın altına alınması uygun olacaktır.³⁰

Naip üyenin bu şekilde bir tutanak tutarak tarafların ve bilirkişilerin toplantı günü hazır olacaklarına ilişkin taahhüt alması ve işlemler tamamlanana kadar meydana gelen olayları bu tutanağa yazması uygun olacaktır. Tutanak tutulması, taraflar toplantı günü gelmedikleri veya getirmeyi taahhüt ettikleri evrak ve şahitleri getirmedikleri zaman, durumun mahkemeye arzını ve ihlallerin zabıt varakası ile ispatını sağlayacaktır. Mahkemenin inceleme safhasında yapılan işlemleri tutanaklardan takip edebilecek ve ona göre karar verecektir.³¹

Usul-i Muhakeme-i Hukukîyye Kanununun 97inci maddesi mucibince üç kişiden ibaret olması lazım gelir iken bidayet mahkemesince iki nefer ehlihibre tayin olunmuş ve hakkı tayin ise tarafeyn-i muhasıme-yne ait ve tarafeynin imtinai halinde mahkemeye râci' iken mahkemece tarafeyne teklif edilmeksizin doğrudan doğruya kendisi ehlihibre tayin eylemesi yolsuz ve muğayir-i kanun olduğuna ve müstedinin itirazı dahi bu cihete mütedair olarak şayan-ı kabul görüldüğüne binaen Usul-i Muhakeme-i Hukukîyye Kanununun 232inci maddesi mucibince ilamı mezkurun nakzına ekseriyetle karar verildi. 17 Mayıs 1313” Kasbaryan, İlamat Torbası, s.275.

³⁰ Abdurrahman Talat, s.163-164.

³¹ **Düstur**, 1. Tertip, 4. Cilt, s.279.

B. Naip Üye ve Bilirkişinin Vazifeleri

Naip üye ve bilirkişiler belirlenen günde toplanarak Kanunun 99. maddesinde gösterildiği üzere imzası inkâr edilen senedin tetkik ve tahkikini yaparlar. Maddeye göre naip üye, tarafından incelemeye esas olan evraka mukayese edilecek evrakın olup olmadığını sorar. Bu konuda beyanda bulunmak veya evrak getirmek için taraflara naip üye tarafından mühlet verilebilir. Taraflar aralarında istişare ederek eğer mühür ve imzayı inkâr eden mukayese edilmesi konusunda uzlaşırlarsa inkâr edilen yazı ve mührün mukayese edileceği evraklara birlikte karar verebilirler. Taraflar anlaşıp anlaşmama konusunda hürdür. Taraflar imza incelemesinde mukayese için kullanılacak evraklar üzerinde anlaşmaları durumunda, bu evrakların resmi belge yada adi belge olmaları arasında bir fark yoktur. İncelemede mukayese için kullanılabilirler. Eğer taraflar arasında anlaşma sağlanamaz ise naip üye, 99. maddede belirtilen evraklar ile yazı incelemesi yapılmasını bilirkişilerden ister.³²

Yapılacak bilirkişi incelemesinde mukayese için kullanılacak evraklar kanunda sayılmıştır. Öncelikle bir kimsenin mukâvelât muharrirlerine³³ müracaatla tahrir ettirdiği mukavelenamede mevzu ve musaddak olan mühür ve imzalar kullanılabilir. Çünkü mukâvelât muharrirleri kendi nizamnameleri hükmüne göre kendilerine müracaat eden şahısların kendilerini tanımadıkları zaman kimliklerinin tespiti için şahit dinlerler ve kişinin hüviyetini gerçek anlamda tespit etmek için gerekli olan tedbirleri alırlar. Bu nedenle mukâvelât muharrirlerinin ellerinde bulunan belgeler hile ve sahtelikten beri kabul edilir. Zabıta ve nüfus memurlarıyla bunlardan başka diğer memurlar kişilerin gerçek kimliklerini araştırmadıkları için tasdik edilmiş olsa bile, onlar tarafından alınan yazı ve imzalara itibar edilmez.³⁴

³² Ahmet Ziya, **Zeyl**, s.378.

³³ Osmanlıda 1879 Yılında Mukâvelât Muharrirleri Nizamnamesi ile bu günkü notere benzer fonksiyonlar ifa eden bir kurum oluşturulmuştur. Mukâvelât Muharririnin düzenlemiş olduğu belge kesin delil niteliğine sahiptir. GEDİKLİ, Fethi, **Kâtibiadllere Mahsus Sak Osmanlı Dönemi Noterlik İşlem Formülleri**, Türkiye Noterler Birliği Yay., Ankara, 2012, s.17.

³⁴ Kasbaryan, **Hukuk Müşaviri**, s.165; Abdurrahman Talat, s.165.

İmzayı inkâr eden kişinin mukâvelât muharrirliğinde imza ve mührü bulunmaz ise inkârda bulunan kişinin davanın görüldüğü mahkemede ya da başka bir mahkemede bu davadan evvel diğer bir hususta cereyan eden davalarda kullanılmış olan dava evrakları üzerine konulmuş bir imzası bulunur ise onunla tatbik edilir. Mahkemelerde kimlikleri kesin olarak bilinmeyen kimselerin kimliklerinin tespiti için mensup oldukları mahalle veya köy muhtarlarıyla, esnaf kethüdası veya amir veya zabıtlar tarafından düzenlenmiş ilmühaber talep ederek kimlikleri konusunda şüpheleri ortadan kaldırırlar.³⁵

Mahkeme huzurunda dava evrakı üzerine konulmuş olan imzalar yapılacak olan yazı ve mühür incelemesine esas alınarak kullanılabilir. Mahkemenin ceza, ticaret, hukuk mahkemesi olması fark etmez. Yargılama sırasında tutulan zabıtlar, hâkim huzurunda imzalanan sulh evrakları kişinin kimliği mahkeme tarafından tespit edildiği için kıyasta kullanılabilir. Bunun dışında mahkeme kâtibi veya mübaşiri huzurunda dava evrakı olmayan başka bir belge üzerine konulmuş olan imza ve mühürlerin şüpheden ari olduğu söylenemez. Ziya bu memurların yapmış oldukları işlemlerde kendilerine başvuran kimselerin gerçek kimliklerini araştırıp tespit etme zorunlulukları bulunmamaktadır. Mahkeme azalarından biri ve kâtibin bir dava ile ilgili olarak mahallinde yapmış oldukları keşif esnasında şahit veya tespit için mahallinde yazdığı zabıt kâğıtlarında bulunan imzalar ile bir mübaşirin tebliğ ettirdiği ihzar varakasında tebliğ için aldığı imzalar, sahiplerinin hakiki ve hükmen tahtı itiraflarında olmadıkça medarı tatbik olamaz.³⁷

İkinci olarak mühür ve imzasını inkâr eden kimsenin devlet memuriyetinde bulunduğu sırada düzenlediği veya imzaladığı şaibeden uzak resmi evrak imza incelemesinde kullanılabilir. Örneğin bir memurun maaş senedinde bulunan imza ve mührü, doktorların vermiş oldukları raporlardaki imzalar imza incelemesinde yardımcı delil olarak kullanılabilir.³⁸ Bir memur devlet memuru olarak çalıştığı dönemde

---

³⁵ **Düstur** 1. Tertip, 4. Cilt, s.240-241; Abdurrahman Talat, s.165.

³⁶ Ahmet Ziya, **Zeyl**, s.378.

³⁷ Abdurrahman Talat, s.166.

³⁸ Abdurrahman Talat, s.165.

düzenlediği resmi olmayan adi belgeler ancak karşı tarafın rızası olur ise imza incelemesinde kullanılabilir.³⁹

Üçüncüsü imzasını inkâr eden kimsenin daha önce düzenlediği, imza ve mühülediği ve kendisinin de inkâr etmediği adi senetlerdir. Mesela kişinin daha önce düzenlediği başka bir mukavele daha önce görülmüş olan bir mahkemede delil olarak sunulmuş ve kişi bu belgedeki imzasını inkâr etmemiş ise bu belgedeki imza ve mühür imza incelemesinde inkâr ettiği imza veya mührünü kıyas etmek için kullanılabilir.⁴⁰

Naip üye bu sayılan evraklardan birinin bulunup bulunamayacağını iddia sahibine sorar. Birden fazla evrak bulunduğunu beyan ederse bunlardan dilediğini getirebileceğini söyler. Ancak uyuşmazlık konusu evraka en yakın tarihli belge diğerlerinden daha uygundur. Naip üye iddia sahibine mahkemeye sunması gereken evrakları temin edip sunması için uygun bir mühlet verir. Evraklar mahkemeye sunulduğunda bunların imza incelemesinde emsal olarak kullanılıp kullanılmayacağı konusunda taraflar arasında bir uyuşmazlık çıkar ise, naip üye durumu mahkemeye arz eder ve mahkeme duruma bir çözüm getirir. Naip üye kendisi bu olayı çözemez. Zira naip üye, taraflar ve bilirkişiler ile mahkeme arasında bir vasıtaadır.⁴¹

Davacı, beyan etmiş olduğu evrakları temin edip getirebiliyorsa getirir. Ancak beyan olunan evraklar devlet dairesinde veya herhangi bir şahıs elinde bulunur ve davacı bu evrakları almaya muktedir olamaz ise naip üye tarafından ilgisine yazılacak bir tensiple bu evrakların tayin olunan vakitte imza incelenesinde kullanılmak için getirilmesi istenir.⁴² Usul Kanununun ilgili maddelerinde naip üye tarafından istenecek olan evrakları gerek sıradan insanların gerekse devlet memurlarının getirmelerini mecbur kılacak bir düzenleme bulunmamaktadır. Evrak elinde bulunan insanların ve memurların evrakı istenen zamanda istenilen yerde hazır bulundurma eylemleri bir nevi şahadet olarak kabul edilebilir.

³⁹ Ahmet Ziya, **Zeyl**, s.379.

⁴⁰ Ahmet Ziya, **Zeyl**, s.379.

⁴¹ Abdurrahman Talat, s.166.

⁴² Usul Kanunu 100. maddesi, **Düstur**, 1. Tertip, 4. Cilt, s.279.

Eğer bu getirme işi bir nevi şahitlik olarak kabul edilirse o zaman şahidin şahadeti hususunda kanunda düzenlenen emredici hükümler, bu evrakı elinde bulunduran insanlar ve memurlar içinde söz konusu olabilir.⁴³

Usul-i Muhakeme Kanununun 55. maddesinde görülmekte olan bir dava ile ilgili resmi bir dairede bir evrak ve kayıt bulunur ise ve dava sahibine kendisine itimat edilmemesi gibi bir sebepten dolayı evrak teslim edilmiyor ise, mahkeme tarafından bir müzekkere düzenlenerek ilgili kayıt ve evrak celp olunabilir. Bu düzenlemeden yola çıkarak imza incelemesi yapılacağına incelemede emsal olarak kullanılacak evrak bir resmi dairede bulunuyor ise naip üye, bu durumu mahkemeye bildirip mahkeme tarafından bir müzekkere yazılarak ilgili evrakın celp edilmesini sağlayabilir.⁴⁴ Emsal olarak istenecek evrak, inceleme mahalline getirilemiyorsa veya bu evraklar başka bir şehirde veya kasabada ise, naip üyenin mahkemeye sunacağı gerekçelerle imza incelemesinin mahallinde yapılması talep edilebilir. Mahkeme bu talebi inceleyerek imza incelemesinin başka bir yargı bölgesinde yapılmasına karar verilebilir. Böyle bir kararı verilmesi durumunda davanın görüldüğü yer mahkemesi, incelemenin yapılacağı yer mahkeme reisine hitaben bir yazı yazacak ve incelenmesini istediği evrakı da ekleyerek gönderecektir.⁴⁵

Yazı incelemesi yapacak olan bilirkişiler imza inkârında bulunan kişinin eski imzaları yanı sıra imza örneklerini de alacaklardır. Bu örnekleri alırken gerçek yazısını gizlemeye mecali kalmayacak kadar yazı örneğinin alınması ve örneklerin dikkatlice incelenmesi gerçeğe ulaşmak için naip ve bilirkişilerin yapmaları gereken vazifeler arasındadır.⁴⁶

C. Raporun Mahkemeye Sunulması ve Sonuçları

Yapılacak incelemenin sonunda inkâr olunan imza ve mührün ilgisine ait olup olmadığı ve bunun için yapılan çalışmaları içeren bir rapor inceleme komisyonu için görevlendirilen âzâ tarafından yazılır. Âzâ ve bilirkişiler tarafından imza ve mühürlenir, diğer evraklarla birlikte

---

⁴³ Abdurrahman Talat, s.168.

⁴⁴ Abdurrahman Talat, s.168.

⁴⁵ Usul Kanunu 100. madde, **Düstur**, 1. Tertip, 4. Cilt, s.279.

⁴⁶ Ahmet Ziya, **Zeyl**, 389

mahkemeye sunulur.⁴⁷ Burada şunu da belirtmek gerekir ki; mahkeme tarafından görevlendirilen naip bilirkişilere refakat ederek işlemlerin usulüne uygun olarak yürütülmesinden sorumludur. Bu nedenle tanzim edilecek raporda yalnız bilirkişiler tarafından yapılan işlemlerin ve beyan edilen sonucun yazılması ile iktifa etmelidir. Mahkeme azası olarak kendi rey ve mütalaasını bu rapora yazmamalıdır.⁴⁸

Bilirkişi heyeti tarafından incelenen imza ve mühür, inkâr eden kişinin imza ve mührü olduğu anlaşılır ise bu yönde karar verilir.⁴⁹ Ancak bilirkişi raporunda yapılan incelemelerin ve imza incelemesinde tatbik için kullanılan belgelerinde zikredilmesi gerekir. Zira Temyiz Mahkemesi vermiş olduğu bir kararında bilirkişiler tarafından yapılan bilirkişi incelemesinde belge altında bulunan imzanın davalıya ait olduğuna kanaat getirildiği ancak raporda imzanın neye tatbik edildiğinin belirtilmemiş olmasını kanuna aykırı olarak değerlendirmiş ve kararı bozmuştur.⁵⁰ Uyuşmazlık konusu belge üzerindeki mühür ve imzanın inkâr eden şahsa ait olduğu tespit edildiği takdirde, hasmının bu yüzden yapmış olduğu masrafı tazmin ile de mahkûm olur.⁵¹ İmza itirazı vaki olduğu takdirde yapılacak masrafların tazmini kanunda ayrıca zikredilmiştir. Hâlbuki yargılama giderlerinin haksız çıkan taraftan tahsil edileceğine ilişkin usul kuralı doğal olarak burada da uygulanacaktır.

⁴⁷ Usul Kanunu 104. madde, **Düştur**, 1. Tertip, 4. Cilt, s.280.

⁴⁸ Ahmet Ziya, **Zeyl**, s.390.

⁴⁹ Kasbaryan, **Hukuk Müşaviri**, s.166.

⁵⁰ “...tatbiki hat ve hatem tayin olunan ehlihibrenin raporlarında mezkur imza müddeaya aleyhin olduğu gösterilmiş olmasına binaen kambiya bedeli olan üçyüz sekiz adet Fransız lirası tahtı hükme alınmış ise de imza-ı mezkurun neye tatbik olunarak müddeaya aleyhin olduğuna kesbi kanaat olduğunun rapor mealinde gösterilmemiş olması Usul-i Muhakeme-i Hukukiyece noksan-ı tetkikattan ma’dud bulunmuş ve müsted’inin layihasında muharrer başlıca itiraz bu vecihte mütedair olarak muvafık-ı nefsi’l-emr görünmüş olduğundan Usul-i Muhakeme-i Hukukiye Kanununun 232inci maddesi mucibince ilam-ı mezkurun nakzına mütefekkan karar verildi. 2 Temmuz 1312” Kasbaryan, **İlamat Torbası**, s.283.

⁵¹ Usul Kanunu 100. madde, **Düştur**, 1. Tertip, 4. Cilt, s.280.

SONUÇ

İnsanlar tarih boyunca kendi haklarını güvence altına almak istemişler, bunun için çeşitli yollara başvurmuşlardır. Bu yollardan biri de hukuki işlem tesis edilen konuda yazılı belge düzenlenmesidir. Ancak insan kendi lehine olan şeye meyil ettiği için bu belgeler tartışmalara sebep olmuş, sahtelik veya tahrifat iddiaları yüzünden yargılama işlemlerine konu olmuştur.

Bu çalışmada günümüze yüz otuz yedi sene önce yürürlüğe giren Usul-i Muhakeme-i Hukukiyye Kanunu Muvakkati'nde düzenlenen imzaya itiraz ve itirazın incelenmesinin ne şekilde yapıldığı, yasal düzenlemeler, yüksek mahkeme kararları ve dönemin hukukçularının görüşleri göz önüne alınarak incelenmeye çalışılmıştır.

Yapılan yasal düzenlemede, bilirkişilerin ve incelemede kıstas olarak kullanılacak evrakların belirlenmesinde, öncelikle taraflara uzlaşma ile bilirkişileri ve evrakları belirlenme imkânının sağlanmış olması dikkat çekicidir. Taraflar, incelemeyi yapacak bilirkişiler veya incelemede kullanılacak emsal belgeler konusunda uzlaştıkları takdirde, mahkeme bu uzlaşmaya göre işlem tesis edecektir. Bu fırsatın verilmiş olması tarafların ilerde açıklanacak bilirkişi raporuna veya mahkeme kararına olan güvenlerini artıracaktır.

Bu çalışmada elde edilen sonuçlardan biri de bazı araştırmacılar tarafından Batıdan alındığı iddia edilen Usul-i Muhakeme-i Hukukiyye Kanun-ı Muvakkati ile yerli olan Mecelle-i Ahkam-ı Adliye'nin bir biri ile nasıl uyumlu düzenlemeler içerdiğinin ve zaman zaman birbirlerine atıflar yaptığının ortaya konulmuş olmasıdır. Böylece Tanzimat döneminde yabancılardan iktibas edilen bazı kanunların o günün Osmanlı toplumuna uygun hale getirilmesi için ciddi değişiklikler yapıldıktan sonra yürürlüğe konulduğu anlaşılmaktadır.

KAYNAKLAR

Abdurrahman Talat, Zeyl-i Sâk ve Şerh-i Usûl-i Muhakeme-i Hukukiye, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul, 1302.

Ahmet Ziya, Usul-i Muhakeme-i Hukukiye Kanunu Şerhi, Karabet Matbaası, İstanbul, 1322.

Ahmet Ziya, Usul-i Muhakeme-i Hukukiye Kanunu Şerhi ve Zeyli, Cihan Matbaası, İstanbul, 1329.

Ali Haydar, Dürerü'l-Hukkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkam, Hukuk Matbaası, İstanbul, 1330.

Arisdages Kasbaryan, Hukuk Müşaviri, Artin Asaduryan Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul, 1314.

Arisdages Kasbaryan, İlamat Torbası Yahut Tefsir-i Usul-i Muhakeme-i Hukukiyye, Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul, 1316.

AVCI, Mustafa, Türk Hukuk Tarihi Dersleri, Konya, 2015.

BAYINDIR, Abdülaziz, “Osmanlıda Yargının İşleyişi” Osmanlı (Teşkilat), Ankara, 1999, Yeni Türkiye Yayınları.

Düstur, 1. Tertip, 4. Cilt, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1293.

EKİNCİ, Ekrem Buğra, Ateş İstidası, Filiz Kitapevi, İstanbul, 2001.

EKİNCİ, Ekrem Buğra, Osmanlı Mahkemeleri, Arı Sanat Yay, İstanbul, 2004.

GEDİKLİ, Fethi, Kâtiyadihlere Mahsus Sak Osmanlı Dönemi Noterlik İşlem Formülleri, Türkiye Noterler Birliği Yay. Ank.2012.

KÜTÜKOĞLU Mübahat S., “Mühür” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Yıl:2006, Cilt:31.